

MAQSADLARNI BELGILASHDA VAQTNi BOSHQARISH
TEXNOLOGIYALARINING O'RNI VA AHAMIYATI

M. S. Otajonova

Qo'qonDPI tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10805917>

Annotatsiya. Maqolada maqsadlar, ularni aniqlash va belgilash, maqsadlarni boshqarish jarayonida vaqtni boshqarish texnologiyalarining o'rni va ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Maqsad, smart maqsadlar, time menejment, vaqtni boshqarish elementlari, reaktiv va proaktiv.

Аннотация. В статье раскрывается роль и значение технологий тайм-менеджмента в процессе постановки целей, их определения и постановки, управления целями

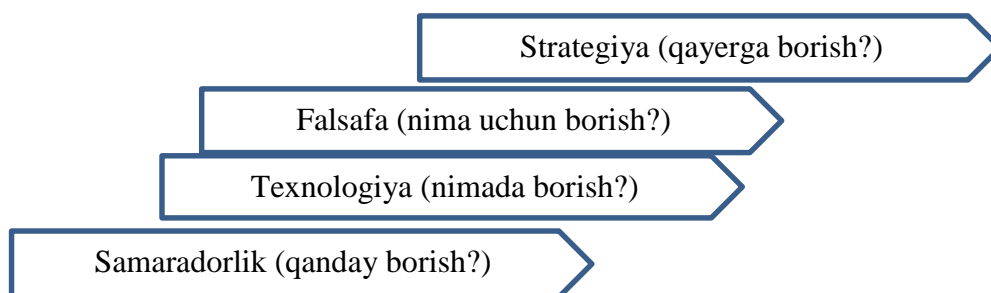
Ключевые слова: Цель, умные цели, тайм-менеджмент, элементы тайм-менеджмента, реактивное и проактивное.

Abstract. The article reveals the role and importance of time management technologies in the process of goals, their definition and setting, goal management.

Keywords: Goal, smart goals, time management, time management elements, reactive and proactive.

Vaqt bizdan mustaqil ravishda mavjudligini ko'rish unchalik qiyin emas, shuning uchun "vaqtni boshqarish" (taym -menejment) yoki "vaqtni tashkil etish" atamasi ancha shartlidir. Vaqtni boshqarish – inson tomonidan o'z faoliyati boshqarish, vazifalarni bajarish va barcha resurslarni taqsimlashni tashkil etish demakdir. “Shaxsiy vaqtni boshqarish” tushunchasi insonning barcha resurslari ichida vaqt eng qimmatli resurs bo'lgani sababli paydo bo'ldi. Vaqt mutlaq qayta tiklanmaydigan va juda cheklangan resurs, shu sababli barcha boshqaruv jarayonlarini uni hisobga olib amalga oshirish kerak bo'ladi. Zamonaviy taym menejment shunchaki "muddatlarga qanday rioya etish kerak" yoki "yig'ilishlarni qanday qilib to'g'ri o'tkazish kerak" ligi yo'nalishidagi texnikalar to'plami emas, balki o'zini va o'z faoliyatini boshqarish tizimidir.

Taym - menejment tizim sifatida to'rt elementdan iborat. Ularning har birini ko'rib chiqamiz (1.1-rasm).

Birinchi element (zinaning pastki pog'onasi) samaradorlikdir (u muvaffaqiyatni ham o'z ichiga oladi). Agar biz hayotni qandaydir bir sayohat deb hisoblasak, bu bosqichda maqsadga o'z vaqtida va iloji boricha kamroq charchoq bilan qanday borish mumkinligi aniqlanadi, ya'ni birinchi bosqich - "qanday borish kerak?" degan savolga javobdir. Nazorat ishiga qisqa vaqt ichida qanday qilib yaxshiroq tayyorgarlik ko'rish kerak? Ham ishlash, ham o'qishga ulgurish uchun o'z vaqtini inson qanday tashkil etish kerak? Dam olishning eng natijador usuli qanday? Bu tub ma'noda taym-menejmentdir.

Ikkinchi element - bu eng muvaffaqiyatli echimlarni topish imkonini beruvchi texnologiya. Vaqtni boshqarish tizimining ushbu elementi bir qator boshqa, juda murakkab fanlarni ko'rib chiqishni talab qiladi. Masalan, biznes IMHN (ixtirochi muammolarni hal qilish nazariyasi) va boshqaruv kurashi. Ushbu texnologiyalar strategiya bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ular strategik qarorlar, shu jumladan, shaxsiy strategiya sohasidagi qarorlarni qabul qilish uchun vositalar to'plamini taqdim etadi. Shaxsiy samaradorlikni oshirish usullari o'n barmoqli ko'rma terish va tez o'qish usullaridan tortib ko'plab neyro-lingvistik dasturlash (NLD) texnikalarigacha bo'lgan turli xil vositalarni o'z ichiga oladi.

Qanday qilib bir soat uvirsiramasdan tezda ishga kirishib ketish mumkin? Suhbatdoshni tezda ishonitirish uchun to'g'ri dalillarni qanday topish mumkin? Qisqa vaqt ichida muammoning ijodiy, nostandart yechimini qanday topish mumkin? Ro'yxatda keltirilgan texnologiyalar bilan batafsil tanishib chiqish uchun (ular haqiqatan ham juda foydali va talabga ega, ayniqsa boshqaruv muhitida) ushbu mavzulardagi kitoblarni o'qish maqsadga muvofiqdir.

Vaqtni boshqarish tizimining uchinchi elementi - bu strategiya. Agar texnologiyani “nimada borish” degan savolning javobi bilan solishtirish mumkin bo'lsa, strategiya – bu “” "qaerga borish?" degan savolning javobi bo'ladi. Mening strategik va joriy maqsadlarim nima? Ularga erishish algoritmi o'ylab chiqilganmi? Mening kundalik faoliyatim mening maqsadlarimga muvofiq tashkil etilganmi?

Shubhasiz, noto'g'ri yo'nalishda juda samarali harakat qilishning ma'nosi yo'q. Vaqtni tashkil etish masalasi muhokama qilinayotganda strategiyaga oid savollar tug'ilishi mantiqan to'g'ri keladi.

Nihoyat, tizimning to'rtinchi elementi o'z vaqtiga jiddiy qaraydigan inson ertami-kechmi e'tibor qaratadigan mavzudir. Bu falsafaning mavzusi. Vaqtni boshqarish kontekstida "falsafa" so'zi juda oddiy narsa - "nima uchun?" degan savolga javobni anglatadi. Nima uchun boshqalarni emas, balki bu maqsadlarni qo'yish kerak? Hayotiy qadriyatlarimizni qanday anglash mumkin? Hayotning ma'nosini qanday topish mumkin va uni umuman izlash kerakmi? Demak, vaqtni boshqarish va shaxsiy samaradorlik masalalari nafaqat bizning hayotiy maqsadlarimizni belgilash bilan chambarchas bog'liq, balki ularni biz qanchalik to'g'ri va aniq shakllantirganimizga bevosita bog'liqdir. Shuning uchun biz vaqtni tashkil qilish masalasini biz maqsadni belgilashdan boshlaymiz.

Maqsadni belgilash - bu maqsadni qo'yish, loyihalash, orzu qilingan kelajak tasavvurini shakllantirishdir. Nima uchun maqsad har bir inson uchun juda muhim? Faqat aniq belgilangan maqsad muhim natijalarga erishishga imkon beradi. Agar u mavjud bo'lmasa, biz harakat rejasini tuza olmaymiz, chunki biz nimaga erishmoqchi ekanligimizni bilmaymiz. Ba'zi qadamlar qo'yilgan bo'lsa ham, ular muvaffaqiyatli natijaga olib keladimi yoki yo'qmi aniq bo'lmaydi, chunki uni nima ekanligi hech kimga ayon emas. Biz tushkunlikka tushamiz va hafsalamiz pir bo'ladi, hayot qiziq bo'lmaydi va ma'nosizdek tuyula boshlaydi, va bunda oldinga siljishning ma'nosi yo'qdek. Maqsadlarni belgilash g'oyasi o'z hayotini boshqarmaydigan, faqat "oqim bilan yuradigan" ko'plab vatandoshlarimizga tushunarli emas. Men ota-onam aytgani uchun ingliz maktabiga bordim; advokat bo'lishga o'qidim, chunki tanishlar bor edi, men "obkirib qo'yishgan joyda" ishlayman ... Achinarli, shunday emasmi? Vaqtni boshqarish bo'yicha taniqli amerikalik mutaxassis Stiven Kovi, hayotga "proaktiv" va "reaktiv" yondashuvlarni ajratadi.

• Hayotga reaktiv yondashish - bu uni tashqi sharoitlarga ta'sirlanib, “qanday bo'lgan bo'lsa shunday bo'ldi” kabilida yashashdir.

• Hayotga proaktiv yondashish – uni o‘z istak va xohishlari bo‘yicha qo‘rish, hodisalar va shart-sharoitlarga faol ta‘sir etishdir. Bunday yondashuvda biz hayotimizni o‘zimiz shakllantiramiz va unga mas‘ulligimizni tan olamiz.

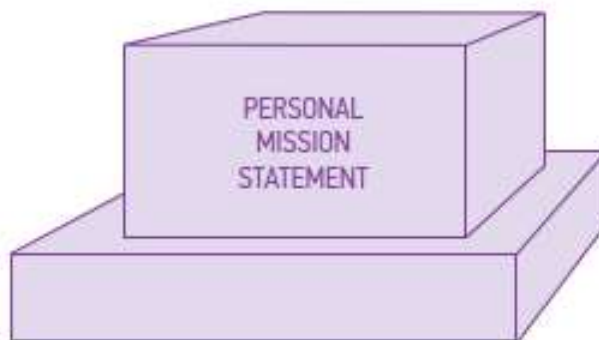
Orzuga erishish uchun qandaydir tarzda o‘z proaktivligini rivojlantirish mumkinmi? Axir, har birimizda orzuimiz nima uchun hali haqiqatga aylanmagani haqida millionlab ishonchli asoslar mavjud bo‘ladi. Bunga ko‘plab noqulay tashqi sharoitlar sabab bo‘ladi va bu odatda haqiqatdir. Lekin o‘zimizni oqlashimizdan nima foyda? Axir bu bizni orzuga yaqinlashtirmaydi. Bu bizni berk doira: "maqsadning yetishmasligi - harakat rejasining yo‘qligi - natijalarning yo‘qligi - umidsizlik - o‘zini past baholash - keyingi rivojlanish va oldinga harakat qilish istagini yo‘qolishi - maqsad yo‘qligi”ga duch kelganimizni anglatadimi? Ha, lekin undan chiqish yo‘li hali ham bor. Boshida o‘zingizga kichik, oddiy va erishish mumkin bo‘lgan maqsadlarni qo‘yib, asta-sekin muvaffaqiyatga yo‘l ochishingiz mumkin. Maqsadga erishilganda, biz aql bovar qilmaydigan ko‘tarinkilik va o‘z kuchlarimizga bo‘lgan ishonchni his qilamiz hamda bunda yangi maqsadlarni belgilash zaruriyati paydo bo‘ladi. “Demak, aniq, aniq belgilangan maqsad muvaffaqiyat keltiradi.” AQSHning Garvard universitetida “Uzoq vaqt davomida ta‘lim muassasalari bitiruvchisi oyoqqa turish jarayoni” mavzusida muntazam o‘tkazilayotgan tadqiqotlardan biri quyidagi natijalarni berdi. Bitiruvchilarning 83 foizi o‘z oldiga hech qanday martaba maqsadini qo‘ymaydi. Ularning o‘rtacha ish haqi asos sifatida olinadi. Taqqoslash uchun ishlatiladi. Bitiruvchilarning 14 foizi aniq martaba maqsadiga ega, ammo uni qog‘ozga tushirmagan. Ular birinchi guruh bitiruvchilariga qaraganda o‘rtachadan uch barobar ko‘p maosh oladi. Respondentlarning 3% kelajak kasbi uchun aniq maqsad qo‘ygan va unga yozma ta‘rif bergan. Ular birinchi guruhga mansub bitiruvchilardan qariyb o‘n baravar ko‘p maosh oladi. Garvard tadqiqotining maqsadi yana bir jihatga oydinlik kiritadi: yozish fikrlashga ravshanlik keltiradi. Fikrini faqat kallada saqlagan va maqsad shu deb o‘ylagan kishi adashadi.

"Maqsad" va "missiya" tushunchalarini tez-tez chalkashtirib yuborishga yo‘l qo‘ymaslik kerak. Ularning orasidagi farqlar quyidagicha:

maqsad - biz hayotdan "oladigan", zabt etadigan, qabul qiladigan narsadir; bu biz "zabt etish"ga muvaffaq bo‘lgan chuqqidir;

missiya - biz "beradigan", bu dunyoga olib keladigan narsadir; mashhur qo‘shiqda aytilganidek, "mendan keyin qoladigan narsadir".

Keling, "missioner" so‘zining ma‘nosini eslaylik - o‘z uyini tark etib, o‘zi sodiq bo‘lgan g‘oyani beg‘araz tarqatish uchun uzoq va har doim ham do‘st bo‘lmagan mamlakatga jo‘nab ketadigan odam. Missiya, birinchi navbatda, sizning o‘ziga xosligingizdir. Agar siz ketsangiz, dunyoda nima o‘zgaradi? Orqangizda nima qoldirasiz?

Rasm – 1.2. Missiya- maqsadlarning asosidir

Shaxsiy missiya bir zumda tug'ilmaydi va bir marta va umuman yaratilmaydi, chunki u bizning hayotimizning ma'nosini aks ettiradi va uni turli davrlarda tushunish tubdan farq qilishi mumkin. Asosiysi, vaqti-vaqti bilan nima uchun yashayotganimiz va qanday iz qoldirmoqchi ekanligimiz haqida o'ylash.

Rol funktsiyasi - bu odamlarning ma'lum bir doirasi chegarasidagi muayyan harakatlar va munosabatlar to'plamidir[6]. Shaxs quyidagi rol funktsiyalarini bajarishi mumkin: do'st, shogird, menejer, boshliq, bo'ysunuvchi va boshqalar.

1.1-jadval.

Hayotiy rollarning hayotiy maqsadlarni tanlashga ta'siri

Rolli funktsiya	Xayotiy maqsadlar
Men - shahs	Xayotimdagi missiyani boshlang'ich variantini o'ylab yozvolish; Prava olish;
Men - o'qituvchi	1-toifani olish
Men - farzand	Onamga yangi kuylak olib berish
Men – ona	Farzandimni bog'chaga joylash
Men – dugona	Dugonalarim bilan yig'inga borish
Men-talaba	Sessiyani muvaffaqiyatli topshirish

Ko'rib turganimizdek, **vaqtni boshqarish maqsadlarimiz, vazifalarimiz, muddatlarimiz, rejalarimizni boshqarishni o'z ichiga oladi.** Va, oxir oqibat, hayotni boshqarish (*life management*)ni ifodalaydi. Bu atama birinchi marta 2003 yilda TM konferentsiyasida eshitilgan. O'shandan beri u ko'proq va tez-tez qo'llanila boshlandi, chunki u zamonaviy vaqtni boshqarish evolyutsiyasini: vaqtni rejalashtirishning tor texnologik masalalaridan tortib, hayotiy maqsadlarni topishning chuqurroq mavzularigacha, maqsadni belgilash va maqsadga erishishni to'liq aks ettiradi. Biz uzoq muddatli hayot maqsadlarini shakllantirish yo'lida ko'plab dastlabki qadamlarni tashladik.

Hayotiy maqsadlarni aniqlash quyidagi sabablarga ko'ra qiyin bo'lishi mumkin:

1. Inson nimani xohlayotganingiz har doim ham aniq bo'lmaydi.
2. Maqsadlarni belgilangan muddatlarga bog'lash qo'rqinchlidir.
3. Mas'uliyatni o'z zimmasiga olish qo'rqinchli.

Klassik menejment va taym-menejmentda SMART texnikasidan foydalangan holda maqsadlarni belgilash tavsiya etiladi. Ushbu qisqartma o'ziga xos, o'lchanadigan, erishish mumkin, tegishli, vaqt bilan bog'liq so'zlardan (*specific, measurable, achievable, relevant, time-bound*) olingan bo'lib, mos ravishda "aniq", "o'lchanadigan", "erishish mumkin", "tegishli" (boshqa maqsadlarga mos keladigan) va "vaqt bilan bog'liq" degan ma'noni anglatadi”

SMART maqsadlariga muqobil variantni ko'rib chiqamiz va ularni optimal qo'llash sohasini ko'rsatamiz.

Buning uchun biz dastlabki vaziyatning ikki xil turini ajratamiz.

1. Nima qilish kerakligi va buni qanday qilish kerakligi aniq bo'lganda, biz vazifa holatini ishning o'ziga xos holati sifatida ko'rib chiqamiz. Qabul qilish va bajarish qoladi. Vazifa -bozor tadqiqotlarini o'tkazishdir.

2. Biz muammoni mavhum vaziyat sifatida ko'rib chiqamiz, unda nima qilish kerakligi to'liq aniq bo'lmaydi va undan ham ko'proq buni qanday qilish kerakligi ham aniq emas. Muammo -sog'lom fikr nuqtai nazaridan butunlay umidsiz bo'lgan vaziyatda sezilarli raqobatdosh ustuvorlikka erishishdir.

Yuqori-maqсадlar yordamida faoliyatni rejalashtirishning afzalligi qaror qabul qilishda moslashuvchanlikning yuqori darajasidir. Kamchiligi shundaki, abstraktsiyalar unchalik motivasiyalamaydi. Ushbu qarama-qarshilikni hal qilishning oddiy usuli - kelajakdagi orzu qilingan vaziyatning kichik, ammo muhim qismini aniq va tushunarli tasvirlash, kelajakni o'rab turgan tumanda "qutb yulduzini" yoqishdir.

"Hayotda o'zi va oilasi uchun moliyaviy mustaqillikka erishish, munosib farzandlar tarbiyalash, baxtli oila boshlig'i bo'lish va ishonchli do'st bo'lib qolish" – uchun men quyidagi hayotiy "yuqori maqsadlarni" shakllantirish va ularni asosiy maqsadlarga muvofiq 1.2-jadvalda keltirilgan muhim guruhlar bo'yicha turkumlash mumkin.

Ota-ona	<p>Xech qachon ular bergan mehr-muhabbat haqida unutmastik, e'tiborli va minnatdor farzand bo'lish;</p> <p>- ularga imkon qadar yordam berish, moddiy va psixologik jig'atdan dalda bo'lish;</p> <p>Ota-ona fikriga sabrli bo'lish va yuzaga keladigan muammolarni birgalikda muhokama qilishdan uyalmaslik.</p>
Kursdoshlar	<p>Muloqot uchun ochiq va do'stona bo'lish,</p> <p>Atrofdagilar qobiliyatlaringiz va sifatларingizni qadrlashiga intilish;</p> <p>Yomon, yaramas va baxil insonlardan o'zini tortish;</p> <p>O'zinga ravo ko'rmagan munosabatni hech kimga qilmaslik.</p>
Ta'lim	<p>Turli sohalarda muntazam yangi bilimlarni egallab borish;</p> <p>U yoki bu fan bo'yicha o'z bilimlarini real baholash, savol berishga qo'rqmaslik va javob olishga erishish</p>
Do'stlar	<p>Quvonch va qayg'uni do'stlar bilan bo'lishish;</p> <p>Qiziqarli suhbatdosh va e'tiborli tinglovchi bo'lish;</p> <p>Doimo rostgo'y, ishonchli bo'lish, o'z so'zida turish va vijdon bilan ish tutish;</p>
YO'r	<p>Dunyodagi eng yaxshi qiz (yigit)ni topish va uni bahtiyor qilish</p>
SHahsiy rivojlanish	<p>Hech qachon erishilgan joyda tuhtab qolmaslik</p> <p>Doimo rivojlanish, yangiliklarni bilish, hayotning yangi tajribasini olish</p> <p>Adabiyot, san'at, tarix bilan qiziqish</p>
martaba	<p>Xayotga har qanday, hattoki sargo'zashtlig'oyalarni tadbiiq etishdan qo'rqmaslik;</p> <p>E'tirof etilish va muvaffaqiyatga erishish;</p> <p>O'z sohasida eng zo'r bo'ladigan kompaniyani tashkil etish;</p> <p>Hodimlar o'z kompaniyasidan faxrlanishiga erishish</p>

Xordiq	Ko'proq sayohat qilishga intilish, yangi joylarni o'zi uchun kashf etish; Ish va dam olish o'rtasida balansni ushlab, ko'proq harakat qilish va ko'proq vaqtni ochiq havoda o'tkazish
---------------	--

Bu sabablarning barchasi juda jiddiy va ularning paydo bo'lishi har doim ham xarakterimizning xususiyatlariga bog'liq emas. Mamlakatimiz tarixining o'zi beixtiyor maqsad qo'yishdan genetik qo'rquvni shakllantirgan - bizning eng faol va maqsadli vatandoshlarimiz, jadidlarimiz izchil va muntazam ravishda yo'q qilingan uzoq va dahshatli yillar hammaga ma'lum. Ammo qo'rquvni yengish va mustaqil ravishda hayotdan ishonchli tarzda o'tish uchun qat'iyat va sabr-toqatga ega bo'lishga arziydimi? Zamonaviy O'zbekistonning rivojlanish amaliyoti, bizning yurtdoshlarimiz jahon bozorida raqobatbardosh korxonalarni "noldan" yaratayotganida, hamma narsa yo'qolmaganligini ko'rsatadi. Agar xohlasak, o'z oldimizga maqsadlar qo'yamiz va ularga erisha olamiz.

REFERENCES

1. Nizamova CH. I. Razvitie samoorganizatsii studentov s primeneniem texnologii taym-menedjmenta. Avtoref diss. Kazan 2022. – 268b.
2. Yusupova N. Taym-menejment (Vaqtni boshqarish) – T.:YAngi asr avlodi, 2009. – 88b
3. Arxangelskiy G.A. Taym-drayv : Kak uspevat' jity i rabotat' / Gleb Arxangelskiy. –15-e izd. – M.:Mann, Ivanov i Ferber, 2011. – 272b
4. Sul'tonmurodovna O. M. the Oretical and scientific approaches to ensuring the quality of education in the training of competitive personnel in higher educational institutions //open access repository. – 2022. – т. 8. – №. 11. – с. 121-126.
5. Otajonova, M. (2023). VAQT TUSHUNCHASI. XRONOMETRAJ - VAQTNI HISOBLASHNING PERSONAL TIZIMI SIFATIDA. *Interpretation and Researches*, 1(1).
извлечено от <http://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/64>